

EVA JANSKÁ, ALENA PRŮŠVICOVÁ, ZDENĚK ČERMÁK

MOŽNOSTI VÝZKUMU INTEGRACE DĚTÍ VIETNAMCŮ V ČESKU: PŘÍKLAD ZÁKLADNÍ ŠKOLY PRAHA-KUNRATICE

JANSKÁ, E., PRŮŠVICOVÁ, A., ČERMÁK, Z. (2011): Possibilities for Researching the Integration of Vietnamese Children in Czechia: The Example of Prague-Kunratic Elementary School. Geografie, 116, No. 4, pp. 480–496. – This article explores the topic of 1.5 and second-generation Vietnamese children and their integration into Czech society using elementary education in Prague as an example. The children of foreigners face many changes in connection with the integration process. Important factors include parents' economic activities, the closeness of the Vietnamese community and children's level of education and language knowledge. This paper is based on a qualitative survey, carried out in Prague 4, where the majority of Vietnamese foreigners living in Prague are concentrated, and on a secondary analysis of relevant literature. The selection of important integration factors and possibilities regarding their application in research is also important.
KEY WORDS: immigration – integration – 1.5 and second generation immigrants – Vietnamese – integration factors.

Príspevek byl vypracován s finanční podporou vyzkumného záměru Geografické sekce Přírodovědecké fakulty UK v Praze MŠM 0021620831 a projektu č. 2D06012 „Sociálně prostorová diferenciacie obyvateľstva a její vliv na kvalitu života ve městech a obcích České republiky“ financovaného MŠMT ČR.

1. Úvod

Vietnamská komunita v Česku patří mezi relativně nejpočetnější vietnamskou diasporu ve světě. Zároveň se od devadesátých let řadí ke třem absolutně i relativně nejpočetnějším cizineckým komunitám na našem území. Od počátků příchodu¹, které se datují od 50. let 20. století, jejich počet významně narůstá. Mění se i jejich struktura. Zatímco v období socialismu převažovali mladí, svobodní muži pracující v průmyslových podnicích, po roce 1990 došlo z hlediska ekonomické aktivity k přesunu do sféry živnostenského podnikání. Kromě mužů (svobodných či ženatých) nyní přicházejí i ženy, popřípadě celé rodiny. Brouček (2003) pro toto období vymezil následující typy vietnamské migrace: 1. slučování rodin (příchod 1,5. generace Vietnamců); 2. příchod Vietnamců z Německa (po ukončení pracovních smluv a pobytů); 3. Vietnamci z dalších zemí (Maďarsko, Slovensko, Polsko); 4. nelegální migrace. Po roce 2000 Dohnalová (2009) přidává ještě tzv. „naivní“ Vietnamce – většinou oběti zprostředkovatelských agentur. Vietnamci, kteří se v Česku usazovali,

¹ O historii a vývoji vietnamské komunity v Česku více v Kocourek, Pechová (2006).

využívali pro začátek své podnikatelské kariéry komunitních sítí, tvořených předchozími přistěhovalci. Jejich ekonomické aktivity byly zaměřené zejména na maloobchodní činnost s typickým zastoupením stánkového prodeje na tržnicích.

Postupně tak vzniká a narůstá 1,5. a 2. generace² Vietnamců, tj. dětí, které do Česka přišly s rodiči či se tu již narodily. Vzhledem k výše uvedenému je tedy jasné, že proces integrace rodičů a jejich dětí do společnosti je důležitým aspektem dalšího vývoje vztahů mezi majoritní a minoritní společností. Vietnamci se v současné době zařazují na třetí místo z hlediska počtu cizinců u nás, když představují cca 14 % všech cizinců (přes 60 000) v Česku (k 31. 12. 2010, Cizinci 2011).

Cílem článku je na základě šetření u vybraného vzorku vietnamských dětí prozkoumat současný stav jejich integrace do společnosti, vytipovat nejdůležitější faktory, které integraci podporují, popř. ztěžují a přispět tak do širší diskuse k této problematice. S tím souvisejí i další otázky týkající se integrace vietnamských dětí: Jak se integrují do kolektivu českých dětí a jak jsou přijímány svými vrstevníky? Jakých studijních výsledků dosahují vietnamští studenti oproti českým studentům? Jaký má vliv vietnamská komunita na hodnoty a postoje vietnamských dětí? Základní otázkou je přitom zjistit charakteristiku i případné spojitosti mezi jednotlivými faktory vstupujícími do integrace dětí Vietnamců.

2. Teoretické zarámování

Mezi nejdůležitější koncepty, které vytvářejí širší zarámování našeho výzkumu patří v první řadě institucionální teorie, teorie sítí (Masery a kol. 1993), Heckmannův integrační koncept (Heckmann 2000) a koncept akulturačních strategií (Berry 1992).

Institucionální teorie může být v širším pojetí využita k pochopení struktury celého sociálního prostředí, ve kterém cizinci žijí a musí činit svá rozhodnutí. Pro děti cizinců jsou z hlediska jejich začlenění do společnosti důležité zejména školy a jiná zařízení spojená s výchovou či volnočasovými aktivitami, neboť tvoří podstatnou část jejich všedního života. Na druhou stranu teorie sítí mimo jiné vysvětluje, jak je propojen sociální kapitál, který umožňuje lidem (v tomto případě stejného etnika) získat přístup k zaměstnání v zemi příchodu, důležité zdroje informací, sociální či finanční pomoc a často i morální podporu.

² Podrobněji se diskuzí pojmů 1,5. a 2. generace zabývala např. Janská (2006). V podstatě se sekáváme s několika názory na věkové ohraničení příslušných generací, nicméně nejčastěji jsou diskutovány pojmy vztahující se k dětem narozeným v cílové zemi (skutečná druhá generace) a k těm, které přišly ze země původu před dosáhnutím své dospělosti (1,5. generace; Portes 1996, Zhou 1997). Zhou (1997) zase uvádí, že k druhé generaci lze počítat i děti, které přišly do cílové země ve věku od 0–4 let, a to z důvodu sdílení jazykových, kulturních a dalších zkušeností podobným svým vrstevníkům. Termín 1,5. generace je pak používán u dětí ve věku 6–13 let, zatímco děti od 13–17 let jsou již brány jako první generace spolu se svými rodiči.

Vzhledem k tomu, že se výše uvedené pojmy liší podle jednotlivých autorů, doporučujeme pro účely tohoto článku užívat termín „druhá generace“ pro děti předškolního věku (tj. 0 až 6, popř. 7 let), a to z podobných důvodů, jaké výše uvádí Zhou (1997).

Imigranti a jejich děti prochází v rámci postmigračních procesů určitými změnami, které jsou výsledkem přímého kontaktu dvou rozdílných kulturních skupin (viz též „akulturace“). Nové prostředí, kultura i společenské požadavky cílové země jsou často v rozporu s hodnotami a návyky imigrantů, se kterými do země přicházejí. Výsledkem takového rozporu potom mohou být psychologické, sociální i jiné problémy (viz Berry 1992), jejichž důsledky se projevují v osobním životě, v práci nebo ve škole. Na druhé straně Heckmann (2000) se zaměřuje na samotný proces integrace cizinců, a to na jejich včleňování do již existujících sociálních, ekonomických, politických, kulturních a jiných struktur majoritní společnosti. Celkově je tedy možné integraci chápat jako prostředek k získání práv, pozice a určitého sociálního statusu, kdy dochází k přeměně „vnitřního světa“ jedince a jeho větší identifikace s majoritou.

Větší pozornost věnujeme v teoretické diskusi třem vybraným integračním faktorům (jazyk, rodina a etnická komunita), které hrají důležitou roli při integračních procesech cizinců, zvláště pak jejich 1.5. a 2. generace.

2.1. Jazykový faktor: bilingvismus vs. monolingvismus

Jazykový faktor je jeden z nejdůležitějších pro adaptaci cizinců do majoritní společnosti, a proto by měl být vždy zahrnut do výzkumů integrace 1.5., 2. generace dětí cizinců (Zhou 1997). Dospělý imigrant často potřebuje jazyk majority při komunikaci s úřady, v práci a v neposlední řadě i z důvodů potřeby se dorozumět se svými dětmi.

Děti Vietnamců se dle posledních výzkumů identifikují velmi snadno s českým jazykem a osvojili si ho v některých případech jako jazyk hlavní (Komers, Slezáková 2010). Jazyk majority potřebují děti cizinců především pro komunikaci s vrstevníky i pro vlastní vzdělávání. Základní otázkou ovšem zůstává, nakolik je pro děti cizinců důležitá znalost jazyka minority a zda preferovat při výchově i ve školství zásadu striktní jednojazyčnosti (monolingvismu) nebo vícejazyčnosti (bilingvismu; více Kolková 2010; Skutnabb-Kangas 1984). Na jedné straně stojí zastánci striktní jazykové asimilace. Podle některých studií však může bránit sociální adaptaci/integraci tím, že způsobuje problémy ve škole a psychický zmatek navíc zjistil, že striktní používání jazyka majority je pro děti cizinců nevýhodné. Na straně druhé jsou zastánci bilingvismu, kteří potvrzují pozitivní vliv dalšího jazyka na rozvoj myšlení (např. Baker, Kanter 1981; Zhou, Bankston 1994). Podobné výsledky při studiu vlivu bilingvismu na vývoj dítěte měli i čeští autoři. Valentová (1998) popisuje, že ve vědeckých kruzích byla zpočátku nedůvěra ve vícejazyčnou výchovu, protože může mít negativní vliv na intelektuální vývoj dítěte a Jabůrek (1998) zmíněné obavy vyvrací a naopak poukazuje na výhody vícejazyčnosti.

2.2. Mezigenerační vazby: faktor rodiny

Po příchodu imigrantů do cílové země dochází k jejich usazování a postupně akulturaci. Nejvíce jsou zasažené zejména děti imigrantů, které jsou ovlivňovány na jedné straně médii a spolužáky ve škole, na straně druhé pak vlastní

rodinou či komunitou. V případě jejich rychlé asimilace může dojít až ke přetrhání rodinných vazeb, vzájemnému odloučení a nepochopení vedoucích až k mezigeneračnímu konfliktu. Zhou (2001) například upozorňuje na příliš rychlou amerikanizaci vietnamských dětí, které odmítají autoritu svých rodičů (více Fuligni 1998; Portes, Rumbaut 1996).

Mezigenerační konflikt vystihuje pojem akulturační trhlina (*acculturation gap*), která je důsledkem rozdílné akulturace dětí a rodičů (Portes, Rumbaut 1996), či pojem generační shoda, resp. neshoda (např. Zhou 2001). Generační shoda vzniká, pokud se děti i rodiče akulturoují ve stejném rozsahu (ať už úspěšně či neúspěšně), naopak generační neshoda nastane, pokud se děti a rodiče akulturoují rozdílně. Kromě rodinných vztahů však proces adaptace cizinců může ovlivňovat i vlastní komunita.

Pro pochopení rodinných vztahů a vietnamské kultury je důležité si uvědomit důležitost zásad tradičního konfucianismu pro výchovu dětí (Phung Thi 2006). Migrace však může ovlivnit zažitě rodinné vazby (např. Kocourek, Pechová 2006). Rodiče jsou nuceni zabezpečit rodinu především ekonomicky a v důsledku velké konkurence musí pracovat i o víkendech. Nemají tak příliš volného času na výchovu svých dětí, kterou za ně často přebírají tzv. „české tety“ (chůvy). Z hlediska adaptace vietnamských dětí do majoritní české společnosti lze tento jev hodnotit kladně, avšak nepřispívá k rodinné harmonii a k udržení rodinných tradic. Proto má dnes vietnamská druhá generace pravděpodobně blíže ke kultuře i hodnotám české společnosti než svých rodičů. I přes tuto složitou situaci si rodiče přejí, aby se jejich děti vypracovaly na vyšší místa ve společenském žebříčku a našly důstojnější práci díky vyššímu vzdělání, než mají oni sami (Kocourek, Pechová 2006). Například v Německu bylo zjištěno, že úspěch ve vzdělání je odrazem stupně vzdělání v rodině (Heckmann 2000).

I přesto, že již byly v Česku zaznamenány určité generační neshody (Kocourek, Pechová 2006), lze zatím říci, že k závažnějším mezigeneračním konfliktům u Asiatů nedochází (Janská 2007).

2.3. Etnické vazby: faktor komunity

Adaptace dětí imigrantů závisí také na jejich etnické komunitě. Pro děti cizinců znamená komunita velkou výhodu, neboť jim může poskytovat sociální kapitál, který je definován jako uzavřený systém sociálních sítí, struktur a vztahů mezi jedinci a kolektivem (Banskton, Zhou 1994). Kromě informačního kanálu poskytuje i určité normy chování, posiluje kulturní hodnoty, výchovu rodiči, podporuje vzdělanost a také tlumí (z jejich pohledu negativní) vlivy majoritní společnosti (Shields, Behrman 2004).

Banskton a Zhou (1994) zjistili, že vietnamští studenti, kteří jsou ovlivněni rodinnými hodnotami a kteří zároveň prokazují vysoký stupeň zapojení do etnické komunity, dosahují lepších výsledků ve škole. Komunita je pro mladou generaci Vietnamců důležitá nejen z hlediska sociálního, ale i z hlediska ekonomického kapitálu.

Většina Vietnamců v Česku podniká na základě živnostenského listu. Vychází to pravděpodobně z nízké znalosti češtiny a tudíž větším problémem získat zaměstnání. Raději volí vlastní podnikání, kde jsou požadavky na znalost češtiny omezené. V této souvislosti hraje důležitou roli i etnická ekonomika

(např. Light, Gold 2000), jejímž příkladem je od 90. let vytvoření monopolu na prodej levného textilu, obuvi a elektroniky z Asie. Zde jsou zaměstnávání zejména příslušníci vlastního etnika. S rostoucí konkurencí velkoobchodních řetězců i jiných etnických komunit (Číňanů) byli později nuceni více diverzifikovat svůj prodej. Nyní se mezi maloobchodníky najdou i vlastníci restaurací, obchodů s potravinami či kosmetických salónů (Kocourek, Pechová 2006). Děti samy však v práci svých rodičů pokračovat nechtějí, zřejmě proto, že je těžké se v jejich oboru prosadit. Rodiče je ovšem do podobného podnikání nenutí a přejí si, aby vystudovaly prestižní vysokou školu a začaly svoji vlastní kariéru (viz výše a také např. Min 1998).

3. Metody a datové zdroje

Pro účely článku byly použity kvantitativně-kvalitativní metody výzkumu. Zdrojem dat byly údaje o cizincích publikované ČSÚ a Ústavem pro informace ve vzdělání (UIV 2010). Stěžejní část našeho příspěvku vychází z informací získaných dotazníkovým šetřením a rozhovory, které pocházejí z terénního výzkumu provedeného v rámci zpracování diplomové práce Průšvicové (2010).

Vzhledem k problematičnosti získat reprezentativní vzorek žáků ze základních škol byla sonda provedena na ZŠ Kunratice v Praze, která splňovala následující kritéria výběru: je ve čtvrti s vysokou koncentrací Vietnamců a zároveň má i vysoký podíl vietnamských žáků. Zkoumaný vzorek pro dotazníkové šetření byl tvořen 18 vietnamskými žáky a stejným počtem Čechů, kteří tvořili kontrolní skupinu. Strukturované otevřené rozhovory byly prováděny s učiteli a ředitelem vybrané školy a s představitelem vietnamské komunity v tržnici Sapa³. Terénní výzkum probíhal v měsících květen–červen 2010.

4. Vyhodnocení, výsledky šetření

4.1. Dotazníkové šetření

V rámci dotazníkového šetření u vietnamských žáků i kontrolní skupiny Čechů bylo stanoveno pět okruhů. Tyto okruhy vycházejí z faktoru integrace stanovených v teoretické části. Výsledky výzkumu byly následně porovnány s českými i zahraničními studii v diskuzi.

4.1.1. Etnicita

U Vietnamců bylo zjištěno, že měli převážně smíšenou identitu (83 %), tedy, že se neoznačili ani za Vietnamce, ani za Čechy. Pouze 5 % z nich se označilo za Vietnamce a 11 % dokonce za Čechy. U Čechů převládala identita česká

³ Velkoobchodní tržnice Sapa v pražské čtvrti Libuš (přezdívaná Malá Hanoj) vznikla na místě bývalého masokombinátu. Nyní se tam koncentruje asi dva až tři tisíce vietnamských i čínských obchodníků. Název Sapa je přitom odvozen od horského městečka v severním Vietnamu.

(89 %), ovšem vyskytly se i případy žáků, kteří se cítili být částečně i Vietnamci (11 %). Z hlediska 2. a 1,5. generace převládala opět smíšená identita (více než 80 %). U 2. generace došlo k posunu, kdy se žádný z Vietnamců necítil být již „úplným“ Vietnamcem/Vietnamkou na rozdíl od 1,5. generace (20 %).

4.1.2. Jazykové znalosti

V rámci znalosti českého i vietnamského jazyka byli analyzováni pouze vietnamští žáci. Na stupnici od jedné do pěti se žáci měli ohodnotit jak ve znalosti českého jazyka, tak i vietnamštiny.

Z hlediska znalosti vietnamštiny, je možné obecně říci, že ve sledovaném vzorku dokázaly obě skupiny generací velmi dobře mluvit (přes 80 % dotazovaných). Tento trend zřejmě souvisí s přirozenou potřebou dětí dorozumět se s jejich rodiči. Druhá generace má však již větší problémy se čtením a především s psaním.

V rámci znalosti českého jazyka prospěly obě generace Vietnamců, a to ve všech jeho složkách (mluvení, čtení i psaní). Bezproblémovou je již druhá generace, která ohodnotila všechny tři složky jazyka za „dobré“ (až 92 %). Ani jedna ze sledovaných generací se z hlediska mluvení, čtení a psaní nevyskytla ve skupině „žádná“ znalost.

Pro zjištění odlišností z hlediska jazykové akulturace vietnamských rodičů byla prostřednictvím dětí zjišťována jejich znalost českého jazyka. Asi polovina rodičů (53 %) mluví česky. U druhé generace Vietnamců je opět zastoupení česky mluvících rodičů větší. Proto není překvapením zjištění, že se v rodinách této generace mluví dvoujazyčně, tedy česky i vietnamsky (62 %). V menším podílu potom pouze vietnamsky (23 %) a pouze česky (15 %).

4.1.3. Škola a volný čas

Okruh škola a volný čas porovnával odpovědi vietnamských žáků s jejich českými spolužáky. Význam institucí byl sledován nejen z pohledu výchovy a vzdělávání (základní a mateřská škola), ale i z pohledu mimoškolních volnočasových aktivit. Instituce mají na žáky obecně velký vliv, neboť v průběhu školního roku vyplňují podstatnou část jejich dne.

Z hlediska předškolní výuky uvedlo 83 % Vietnamců, že před základní školní docházkou navštěvovali českou mateřskou školu.

V rámci základní školní docházky byly porovnávány znalosti a dovednosti žáků, a to proto, že u dětí imigrantů je míra adaptace/integrace nejčastěji zjišťována pomocí jejich školních úspěchů.

Školní výsledky vietnamských a českých žáků byly více méně srovnatelné. Vietnamci byli lepší v matematice (průměrná známka 1,9 oproti 2,3), Češi v češtině (1,9 oproti 2,4) a především v dějepise (1,4 oproti 2,2). Velmi významné rozdíly je možno pozorovat u absence. Vietnamští žáci dosáhli téměř polovinu průměrného počtu zameškaných hodin (30,1) v porovnání s Čechy (61,6).

Domácí příprava do školy byla pro obě skupiny každodenní s tím, že Vietnamci se na školní výuku z hlediska času chystali více (61,1 %) než Češi (44,4 %).

Mimoškolní volnočasové aktivity rovněž souvisejí s institucemi, neboť je může zřizovat škola či jiná organizace. V rámci otázky „Jak často navštěvuješ kroužky“ vyplynulo, že obě skupiny se v rámci frekvence návštěvnosti svých volnočasových aktivit lišily. Až 72 % Vietnamců navštěvovalo různé kroužky, Češi chodili do kroužků méně (56 %). Obě skupiny docházely do těchto svých aktivit „vícekrát za týden“ (39 %) a nejčastěji uváděly různé sporty, a to přímo v rámci ZŠ Kunratice. Vietnamci se od Čechů odlišovali tím, že navíc docházeli na doučování vybraných předmětů (český jazyk, anglický jazyk, matematika) do tržnice Sapa nebo pobírali soukromé hodiny v rámci svého bydliště.

4.1.4. Sociální vztahy, diskriminace

Dobré sociální vztahy mezi dětmi cizinců a majority poukazují na to, do jaké míry jsou Vietnamci integrováni do české společnosti a jaká je vzájemná míra tolerance. Vzájemný respekt (ze strany majority i minority) je možné také sledovat na základě míry tolerance. U Vietnamců pocítilo diskriminaci ze strany českých spolužáků 40 % dotazovaných. Ve sledovaném vzorku uvedlo také 30 % Čechů, že jim bylo fyzicky nebo slovně ublíženo, a to opět ze strany majority. I když je míra netolerance u Vietnamců o 10 procentních bodů vyšší, často sami přiznávali, že se jednalo spíše o drobné školní „neshody“, které se netýkaly rasové nebo národnostní problematiky.

4.1.5. Rodina a komunita

Rodina i komunita vytvářejí prostředí významně ovlivňující integraci dětí cizinců. Bylo zjištěno, že z 94 % bydlí děti jak s matkou, tak i s otcem. Často měly děti také sourozence. Ojedinele žily ještě společně s prarodiči.

Rodina je pro Vietnamce velmi důležitá (94 %) a děti nemají pocit, že by si s rodiči nerozuměly (72 %). Při podrobnějším zkoumání vyplynulo, že vietnamské děti vnímají své rodiče tak, že se o ně zajímají (89 %) a mají své potomky rádi (89 %). Pouze menšina se za své rodiče z různých důvodů styděla (22 %), a to nejčastěji v důsledku nižší znalosti českého jazyka. Až 61 % vietnamských žáků preferuje v dospělosti jinou práci, než mají jejich rodiče.

Jak ovšem vyplynulo z dotazníkového šetření, k soudržnosti rodiny přispívá také to, že děti svým rodičům často vypomáhají v jejich práci (75 %) anebo tam alespoň tráví svůj volný čas. Značná část dotazovaných (78 %) se také často účastnila akcí pořádaných vietnamskou komunitou. Významnou úlohu v tomto směru hraje tržnice Sapa, která slouží nejen k obchodním aktivitám, ale funguje i jako vzdělávací a kulturní centrum.

4.2. Rozhovory

Interview se celkem zúčastnilo 8 respondentů, z toho bylo 5 žen a 3 muži. Doba každého rozhovoru se lišila podle počtu otázek. Obecně je však možné říci, že nepřesáhla 30 minut. Charakteristiku všech respondentů je možné nalézt v tabulce 1.

Tab. 1 – Základní charakteristika respondentů

Respondent	Zaměstnání	Pohlaví	Věk	Vzdělání
R1	učitel	muž	32	vysokoškolské
R2	učitelka	žena	50	vysokoškolské
R3	učitelka	žena	43	vysokoškolské
R4	učitelka	žena	48	vysokoškolské
R5	učitel	muž	35	vysokoškolské
R6	učitelka	žena	30	vysokoškolské
R7	ředitel ZŠ	muž	48	vysokoškolské
R8	ekonom, Sapa	muž	50	vysokoškolské

Zdroj: dotazníkové šetření

4.2.1. Rozhovory s učiteli

Jak již bylo naznačeno v metodice, rozhovory s učiteli se skládaly, kromě prvního bloku z následujících témat: 1. Žák jako prostředník, 2. Studijní výsledky, 3. Diskriminace, 4. Absence, 5. Neznalost českého jazyka.

4.2.1.1. Žák jako prostředník

Z rozhovorů s vybranými učiteli vyplynulo, že vietnamský žák funguje jako prostředník mezi školou a jeho rodiči, pokud sami neumějí příliš česky. Často je rovněž využíváno profesionálních tlumočnicků, kteří mají rovněž funkci prostředníků. Další možnou variantou je komunitní chuva, která školní záležitosti vyřizuje za několik vietnamských dětí místo vlastních rodičů. Tento trend ale není moc častý. Je však zřejmé, že komunitní česká chuva může mít vliv na vlastní integraci dětí do společnosti a dále i porušení soudržnosti rodiny. Přestože mají vietnamští rodiče na své potomky velký vliv, nemohou zabránit tomu, že jejich děti jim záměrně neříkají všechny informace poskytnuté školou. To dokazují i následující výpovědi učitelů.

„Ano, vietnamský žák funguje jako takový prostředník, protože rodiče umějí česky méně než jejich děti. Když jim potřebuji cokoli vyřídit, pošlu to po žákovi. Problém je ale v tom, že mu musím věřit a spoléhat se na to, že vše přetlumočí.“ (R1)

„Vietnamští žáci pomáhají při tlumočení ve škole. Když přijdou oba rodiče, většinou si zavoláme i jejich dítě. Jinou alternativou je profesionální tlumočnick. Toho také občas využívají. Někdy se stává i to, že využíváme jiné vietnamské žáky, aby překládali, když rodiče přijdou. Když nemůžu rodiče zastihnout, což je dost často, pošlu většinou otcí email. Nevím, jak to dělají, ale těm žákům se pak vždy zlepší průměr. Rodiče na ně mají velký vliv. Rozhodně větší než u Čechů.“ (R2)

„Žák vždy pomáhá v komunikaci s rodiči. Ti navíc do školy moc nechodí. Jsou tady i případy, kdy jsme rodiče ještě neviděli. Dokonce se někdy stává, že si rodiče najímají komunitní chuva (Češku), která děti dobře zná a vyřizuje vše za ně. Chodí do několika rodin našich žáků, údajně tak 1krát týdně.“ (R3)

„Pokud rodiče přijdou do školy a neovládají český jazyk, potom jejich dítě tlumočí, anebo si přizvou tlumočnicka vlastního. Ale opravdu záleží na znalostech jejich češtiny. Často hlavně otcové již česky umějí. Alespoň základ. A to stačí.“ (R4)

„Žák pomáhá v komunikaci. Problém je ale v tom, že si Vietnamci stále častěji začínají vymýšlet a vybírat, co rodičům doma řeknou. Hodně toho zneužívají. Někteří si dokonce sami falšují i omluvenky.“ (R5)

„Komunikace je problém. Ne u dětí, ale s rodiči. I když asi mají velký zájem o vzdělávání svých dětí, dost velký problém je, že třeba nechodí na třídní schůzky. Posílají za sebe tlumočnicku. Asi umějí částečně česky, ale nemají moc čas. Jsou celý den na tržnici a dělají až do noci. Chápu to. Ale na schůzky by si čas měli najít. Už proto, abychom je lépe poznali.“ (R6)

4.2.1.2. Studijní výsledky

Studijní výsledky Vietnamců se obecně od Čechů neliší. Dosahují nejvíce výsledků průměrných, méně pak nadprůměrných i podprůměrných. Záleží samozřejmě i na předmětu, protože je známo, že například v matematice dosahují Vietnamci lepších výsledků. Fenomén dobře se učících Vietnamců je tedy zřejmě již minulostí. Z výsledků mnoha rozhovorů je jisté, že se snížila jejich celková cílevědomost. U jednotlivců potom záleží zřejmě na socioekonomickém zázemí vlastní rodiny i době příchodu rodičů do Česka.

„Učím na škole informatiku, matematiku a fyziku. Dost záleží na předmětu. Třeba z matiky to celkem jde. Tam jsou oproti Čechům lepší průměr. No a třeba ve fyzice je to tak půl napůl. Půlka děsně snaživí a druhá spíš horší průměr. Největší problém jim dělají slovní úlohy.“ (R1)

„Já učím přírodopis, a to celý druhý stupeň. Na škole jsem přibližně 15 let a můžu říct, že za tu dobu Vietnamců přibývalo. Ze začátku jich na škole bylo málo, ale zdálo se mi snaživější s lepšími výsledky. Teď je jich nadprůměrných méně. Myslím, že je to jako u Čechů. Těch průměrných je nejvíce. Navíc se u Vietnamců snížila cílevědomost. Hodně jsme tuto proměnu rozebírali s ostatními učiteli. Došli jsme k závěru, že asi záleží na tom, kdy přišli jejich rodiče a usadili se tu. Zpočátku sem jezdila inteligence a bohatší Vietnamci. Dneska už to tak není.“ (R2)

„Myslím, že Vietnamci jsou nadprůměrní. Ale jsou hodně ovlivněni rodiči. Když se žák v předmětu zhorší, naše „metody“ nepomáhají. Když se ale domluví jejich rodičům, začnou se hned žáci snažit. Škoda, že to tak nefunguje i u Čechů. Jinak myslím, že největší problém mají s dějepisem.“ (R3)

„Učím český jazyk v 5. B. Vietnamci jsou myslím průměrní až lepší. Češi jsou průměrní.“ (R4)

„Vietnamci jsou pečliví a u mě mají většinou známky 1 a 2. Ale to je asi tím, že mají systematickou přípravu do školy. Všichni Vietnamci z mé třídy (4 B) docházejí po škole na doučování. Máme tady jednu paní učitelku, která už je v důchodu a stará se o přípravu žáků na další den. Je sice placená, ale vietnamští rodiče toho hodně využívají. Sami by se totiž s dětmi neučili. Jednak by to asi nezvládli jazykově a pak nemají moc čas.“ (R5)

„U Vietnamců hodně záleží, z jaké pocházejí rodiny. Většinou ti movitější mají více kladný přístup ke vzdělávání svých dětí. Sami mají často nějaký titul.

Ale průměrně jsou Vietnamci dobří žáci. Průměr až nadprůměr. Nemůžu moc srovnávat, jsem na škole teprve rok.“ (R6)

4.2.1.3. Diskriminace

Mezi českými i vietnamskými žáky převládá vzájemná tolerance a přátelství. Jakákoliv rasová diskriminace nebyla prokázána. Vietnamští žáci jsou majoritou přijímáni velmi dobře, protože s nimi Češi kamarádí i ve svém volném čase. Bylo dokonce zjištěno, že některé dívky se seznamují s českými chlapci namísto vietnamských, což jistě svědčí o sociální integraci sledovaných Vietnamců.

„Obecně jsem na škole rasismus nezaznamenal. Kluci se občas škádlili. Někdy se také poprali, ale tak to probíhá mezi Čechy, Vietnamci i mezi nimi navzájem. Chlapecké rvačky jsou normální. Zvláště u těch mladších. Potřebují si obhájit svoje místo ve třídě.“ (R1)

„Doslechla jsem se, že Vietnamci normálně kamarádí s Čechy i po škole. Přespávají navzájem i u sebe doma. Myslím, že v tomto smyslu jsou docela dobře integrováni. Jednou dokonce přijel i jeden vietnamský tatínek od našeho žáka. Po škole se nabídl, že odveze celou třídu na oslavu jeho narozenin. Děti s ním měly velmi dobré vztahy, tak jich většina nabídku přijala. Rasistických náznaků jsem si nevšimla.“ (R2)

„Na poradě se nám dostal do rukou dotazník, kde jsme zjistili jeden závažnější případ. Jeden Čech zaškrtl, že nemá Vietnamce rád. Nevěděli jsme, zda to není jen vrchol ledovce, a tak jsme to pro jistotu ověřili. Nakonec se zjistilo, že to byla jen neshoda mezi dvěma kluky a neměla rasistický podtext. Dnes se už spolu normálně baví.“ (R3)

„Obecně jsou přijímáni velmi dobře. Dokonce některé Vietnamky randí s českými kluky. I po škole se Vietnamci baví s Čechy a nějak výrazně se neseparují. Myslím, že se k sobě chovají hezky. Vzájemně se respektují a to jim to nikdo ani nemusí připomínat.“ (R4)

„Obě dvě strany nemají problém a nikdy ho ani neměly. Rasistické náznaky asi nejsou.“ (R5)

„Ve třídě mám dva Vietnamce. Ten co tady byl dlouho je oblíbený. Ten co přišel nedávno už méně a měl problém se do kolektivu začlenit. Je to spíš o tom, že je nový a děti si na něj potřebují zvyknout. Rasismus jsem určitě nezaznamenala.“ (R6)

4.2.1.4. Neznalost českého jazyka

Vietnamští žáci dnes s českým jazykem většinou problém nemají. Pokud ano, týká se to zejména 1,5. generace, která neměla soustavnou přípravu v jazyce jako 2. generace. Vietnamské děti, které se v Česku narodily, mají při nástupu na základní školu velmi dobrý základ, neboť je odmala vychovávaly české chůvy a navíc docházely i do mateřských školek. Případné problémy s jazykem řeší škola operativně prostřednictvím placené kvalifikované učitelky, která po škole děti doučuje. Pro další integraci Vietnamců nejen z hlediska jazyka, ale i společenského, byla zjištěna důležitost docházky do odpolední školní družiny u dětí na 1. stupni základní školy.

„Vietnamci už dneska většinou problém s jazykem nemají. Teda pokud nepřijedou rovnou z Vietnamu. Jinak ti co se tady narodili, mají do tří let české tety. Tak si pomalu navyknou na jazyk. Potom chodí většina do školek. Děti se samozřejmě začnou víc integrovat. Na to má vliv i družina ve škole. Snažíme se přesvědčovat rodiče, že i když mají pro děti hlídání, je to pro ně velmi důležité.“ (R1)

„Pokud se žák cizinec nenarodil u nás, problémy s jazykem má. Řeším to tak, že mu dám za úkol, aby se naučil určitý blok učiva, a pak ho z něj vyzkouším, když je připraven.“ (R2)

„Vietnamci mají největší problém v přírodopise a vlastivědě. Nevím proč, ale neřeknou to. Stydí se za to, že jim předměty nejdou. Jeden chlapec neustále vypíná a nechce číst. Čtení je pro něj asi náročné.“ (R3)

„Vietnamští žáci nemají problém s češtinou. Až na výjimky samozřejmě. Ale ti na prvním stupni jsou často v českém jazyce lepší než Češi. Máme tady žáka, který si dokonce sám vyřizoval i přihlášku na naší škole.“ (R4)

„Pokud jsou u Vietnamců nějaké problémy s jazykem, většinou to řeším tak, že je na jeden měsíc sesadím k sobě. Pak je ale rozsadím tak, aby seděli s Čechy a zvykali si více na jazyk.“ (R5)

„Přímo na škole je důchodkyně, doučuje každý den děti český jazyk, matematiku a další předměty. V případě, že se nemohou rodiče svým dětem věnovat, a to nejenom s českým jazykem, doporučíme jim tuto možnost. Kurzy jsou buď dopoledne, to je zadarmo, nebo odpoledne. To už se platí a trvají přibližně hodinu. Hlavně tam dochází děti z prvního stupně. Má tam převážně vietnamské žáky (8), jednoho Rusa i nějaké Čechy. Ty starší děti si pak hledají doučování hlavně přes Sapu.“ (R6)

4.2.2. Rozhovor s ředitelem ZŠ Kunratice

Z rozhovoru s panem ředitelem ing. Beranem vyplynuly podobné výsledky jako z rozhovorů s učiteli.

Při otázce „na jaké školy se vietnamští studenti nejčastěji hlásí“ nám byla poskytnuta tabulka, ve které je zaznamenán vývoj od roku 2005 do roku 2009. Ze základní školy Kunratice se nejvíce vietnamských žáků hlásilo z 5. a 7. ročníků na gymnázia, a to jak na soukromá (The English College in Prague), tak i státní. Z 9. tříd potom žáci směřovali více na střední odborné školy (podnikatelské akademie, veřejnoprávní SŠ) a v menší míře na soukromá gymnázia. Pan ředitel tento trend vysvětlil tím, že „vliv má při výběru zřejmě tradice gymnázií. Ta se i ve Vietnamu považují se za něco prestižního. Při výběru obchodních akademií má zřejmě vliv tržnice Sapa, komunita i vlastní podnikání rodičů. Chtějí, aby vystudovali obchodní směr a pak nejlépe dělali nějakou vyšší funkci.“

Další otázky byly podobné těm, které byly položeny i vybraným učitelům na škole. V rámci rozdílu ve studijních výsledcích si pan ředitel myslí, že: „dnešní Vietnamci jsou v prospěchu průměrní, výborní i podprůměrní. Jsou jako Češi. Druhá generace již nejsou pořádnými Vietnamci. Jsou něco mezi. Zároveň nemají pocit, že by se museli nějak snažit. Na rozdíl od dětí, které s rodiči přicházeli po revoluci a sami cítili, že potřebují co nejlepší vzdělání. Jedině tak, mohli uspět v nové zemi a najít si později dobře placenou práci. Ti dnešní jsou také

lépe finančně zajištění, protože za tu dobu, co zde rodiče žijí, si jejich rodiny vydělaly. Nemají proto motivaci.“

Pokud je vietnamský žák či obecně cizinec slabý v českém jazyce, potom je mu dle ředitele vyhotoven individuální vzdělávací plán: „*Nejprve se zjišťuje, co žák doopravdy zná a umí. Poté je zařazen do příslušného ročníku. Podle pokynů většinou o jeden ročník níže, aby moc nezameškal. Poté nejsou hodnoceni z českého jazyka po dobu jednoho pololetí. Samozřejmě rodičům doporučujeme soukromé doučování jazyka ať již na škole, nebo třeba v Sapě.“*

4.2.3. Rozhovor s představitelem tržnice Sapa

Rozhovor představitelem tržnice Sapa měl být pořízen s učitelem/učitelkou školy, která se v tržnici Sapa nachází. Z důvodu jejich nepřítomnosti byl proveden rozhovor s finančním expertem (R8), který měl celkově o tržnici Sapa přehled. Celý rozhovor byl strukturován do tří oblastí, a to: doučování vietnamských žáků, volný čas dětí a ekonomická aktivita rodičů.

V rámci prvního okruhu bylo zjištěno, že v tržnici Sapa jsou celkem 3 školy, které jsou zaměřené na doučování českého jazyka, vietnamštiny a také vybraných školních předmětů, přičemž kurzy jsou placené. Dochází sem jak děti, tak i dospělí. Doučování probíhá každý den. Z hlediska věkového složení do kurzů pro děti docházejí studenti od prvních tříd až po středoškoláky (7–18 let). Jejich počty se přitom každý rok zvyšují. Dle respondenta R8 v současnosti navštěvuje kurzy českého jazyka celkem 15 až 20 vietnamských dětí. U Vietnamštiny je to až 50 žáků. Dokonce je zde postavená i mateřská školka pro děti zaměstnanců. Jak bylo zjištěno, výuka ve školce probíhá celá ve vietnamštině. Navíc místní učitelky téměř neumí česky, což nepřispívá k jazykové integraci dětí. Je možné, že tato generace bude mít ve škole vážné problémy.

5. Diskuze

Na základě dotazníkového šetření a výsledků podobných studií (Janská 2007; Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007) vyplývá, že z hlediska znalosti českého a vietnamského jazyka je možné 1,5. a 2. generaci označit za bilingvní. Při detailnější analýze však byly v rámci obou generací zjištěny rozdíly. Podobně jako u výsledků Zhou (2001), dochází i zde u druhé generace Vietnamců postupně k výraznějšímu užívání češtiny na úkor vietnamštiny, která je spíše užívána ústní formou v rámci komunity (schopnost číst a psát je velmi nízká). Naopak 1,5. generace využívá svůj rodný jazyk (narodili se ve Vietnamu) ve všech formách projevu (mluvení, psaní, čtení) bez závažnějších problémů. Zjištěný bilingvismus tak lze pokládat za pozitivní jev, neboť jak zjistil např. Tien-da (1984), znalost dalšího jazyka má vliv jak na rozvoj myšlení, tak i na vztahy ve vlastní komunitě. Oba jazyky (vietnamština i čeština) jsou ve zkoumaných rodinách užívány jako komunikační prostředek.

Znalost jazyka majority je významným integračním faktorem dětí cizinců (Zhou 1997) a může mít vliv i na zmírnění případného mezigeneračního konfliktu, který vzniká z rozdílné akulturace členů rodiny. Z výzkumu nicméně není

možné zjistit znalost češtiny rodičů (nechtěli se dotazníkového šetření zúčastnit), i když z průzkumu mezi žáky a učiteli vyplývá, že rodiče česky umějí.

Již předškolní výuka je pro děti cizinců velmi důležitá, zejména z hlediska jazykové a sociální integrace, přičemž její pozitivní dopady se projeví zejména ve znalosti jazyka majoritní společnosti při začátku školní docházky (Janská 2007). Na zkoumaném vzorku vietnamských žáků se projevil pozitivně tento vliv, když většina respondentů (83 %) navštěvovala mateřskou školu a s češtinou problémy neměly⁴.

Při výzkumu byly dále prokázány rozdíly ve školních výsledcích i v mimoškolních aktivitách u vietnamských a českých žáků. Ukázalo se, že z vybraných předmětů (matematika, český jazyk, anglický jazyk, dějepis/SKN) a dalších charakteristik jako je absence a chování, vykazovali Vietnamci oproti Čechům nadprůměrné výsledky v matematice i v nízkém průměrném počtu zameškaných hodin. Pokud se vyskytne absence u Vietnamců, je většinou delšího rázu, neboť děti odjíždějí s rodiči do Vietnamu. Naopak tomu bylo u českého jazyka, což lze vzhledem k mateřskému jazyku Čechů i předpokládat, a dále pak v dějepise/SNK. Shodně průměrné výsledky vykazovali Vietnamci i Češi v anglickém jazyce a chování.

Porovnáním výsledků Drbohlava, Dzúrové a Černíka (2007) z roku 2004 a našeho výzkumu byly zjištěny následující změny: 1. výsledky z matematiky ukazují zhoršení průměrů u Čechů i Vietnamců; 2. u českého jazyka došlo ke zlepšení průměru u Čechů, zatímco u Vietnamců došlo ke zhoršení; 3. absence u Vietnamců se zdvojnásobila, i když je stále v průměru nižší než u Čechů; 4. zhoršení průměrné známky u obou skupin, přičemž u Vietnamců klesl ze 1,7 na 1,9. Z tohoto zjištění vyplývá mírné zhoršení jejich studijních výsledků, což může vyvracet podvědomě vžitě tvrzení o lepších studijních výsledcích Vietnamců oproti Čechů (též Kocourek, Pechová 2006). Potvrzují to rovněž rozhovory s učiteli a ředitelem školy, kteří tvrdí, že se studijní výsledky Vietnamců od Čechů příliš neliší. Důvodů může být více, ale nejpravděpodobnější příčinou horších studijních úspěchů je doba pobytu. Jak na druhé generaci cizinců popisují Portes a Hao (2004), čím delší dobu žijí děti cizinců v dané zemi, tím se jejich studijní výsledky přibližují domácí populaci.

Etnická identita úzce souvisí s identifikační integrací, přičemž u našeho vzorku respondentů byla potvrzena smíšená identita, podobně jako Zhou (2001). Ti prokázali, že zatímco u mladších dětí imigrantů převládá oboustranná identita (majorita i minorita), v období adolescence začne převažovat etnická identita.

S etnickou identitou může souviset i výběr přátel. Z dotazníkového šetření a rozhovorů vyplynulo, že Vietnamci prokázali velmi dobrou míru sociální integrace, jelikož si volí své přátele jak mezi Vietnamci, tak i Čechy.

Mezigenerační konflikt mezi rodiči a jejich dětmi zatím nebyl u vietnamských žáků prokázán. Ke generační shodě přispívá mimo jiné úplnost rodin či snaha dětí vypomáhat svým rodičům v práci⁵. Zdá se, že i když jsou děti plně

⁴ Pokud žák jazyk majority neovládá, je možné využít dle ZŠ Kunratice následujícího postupu: pokud žák/Vietnamec neovládá dostatečně češtinu, je posazen do lavice spolu s jiným Vietnamcem. V případě, že je schopen komunikovat sám, je z hlediska integrace důležité, aby seděl s českým spolužákem (také Šindelářová 2009).

⁵ Opačné trendy vykazuje např. studie Goldschiera a Kobrina cit. v Light, Gold (2000), kdy se v rámci generací snižuje zapojení do etnického podnikání.

vytíženy školními povinnostmi i mimoškolními aktivitami, snaží se ve svém volném čase být co nejvíce i s rodinou. Fenomén „českých tet“ (chův) byl zjištěn pouze v předškolním věku. I přesto se objevily určité náznaky budoucího vývoje, tj. možnost mezigeneračních neshod. Vyplynulo to z rozdílných odpovědí sledovaných generací dětí, kdy u druhé generace (v důsledku vyšší diverzifikace odpovědí oproti 1,5. generaci) by mohlo dojít k mezigenerační tenzi, např. vlivem odlišné míry akulturace dětí a rodičů.

Stále má svůj velký vliv na život dětí i vietnamská komunita, která nabízí svůj sociální kapitál ve formě různých výchovných kroužků i kulturního vyžití. Dotazovaní žáci uváděli, kam nejčastěji chodí, a sice etnickou ekonomickou enklávu v tržnici Sapa (také Štěpánková, 2006). Ta by mohla v budoucnu hrát důležitou roli v překonávání mezigeneračních konfliktů a zmírňovat negativní projevy zejména u druhé generace Vietnamců (viz též Shields, Behrman 2004; Zhou, Bankston 1994). Komunita i rodina může mít též velký vliv na výběr dalšího vzdělávání. Z rozhovoru s ředitelem vyplynulo, že nejvíce vietnamských žáků se hlásilo na osmiletá či šestiletá gymnázia, zatímco z devátých tříd směřovali spíše na střední odborné školy s obchodním zaměřením (ČSÚ 2009). Touha po vyšším a kvalitnějším vzdělání je zřejmě důvodem pro výběr gymnázií, přičemž výběr obchodně zaměřených škol ovlivňuje rodina i blízkost etnické enklávy tržnice Sapa.

6. Závěr

Rostoucí počet dlouhodoběji usazených cizinců v Česku vyvolává řadu otázek a s tím spojených problémů směřujících do oblasti jejich integrace. Vietnamci, na rozdíl od ostatních skupin cizinců, mají opravdový zájem se v Česku usazovat trvale, spolu se svými rodinami. Mimo jiné to dokládá i skutečnost, že z hlediska počtu živě narozených dětí cizinců jsou na prvním místě. Z toho následně vyplývá zvýšená nutnost tyto děti úspěšně integrovat do majoritní společnosti, neboť právě oni přispívají (coby společensko-generační most) ke snadnějšímu porozumění mezi majoritou a minoritou.

Z našeho výzkumu vyplývá, že vietnamské děti se úspěšně integrují do majoritní společnosti. Zejména to platí v oblasti integrace kulturní, identifikační, institucionální a sociální. Pouze z hlediska sídelní/prostorové integrace je možné pozorovat určitou míru separace. Děti však nemohou příliš ovlivňovat tuto integrační dimenzi a teprve další výzkumy v budoucnu ukážou, zda Vietnamci budou pokračovat v sídelní separaci či se vymaní z vlivu rodičů a budou směřovat spíše k sídelní asimilaci.

Literatura:

- BAKER, K. A., KATNER, A. A. (1981): Effectiveness of Bilingual Education. Review of Literature. U.S. Department of Education. Office of Planning, Budget and Evaluation. Washington, D.C.
- BERRY, J. W. (1992): Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30, s. 69–85.
- BROUČEK, S. (2003): Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. EÚ AV ČR, Praha, 121 s.

- DOHNALOVÁ, E. (2009): *Integrace Vietnamců v České republice*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého, Olomouc, 56 s.
- DRBOHLAV, D., DZÚROVÁ, D., ČERNÍK, J. (2007): *Integrace cizinců, žáků základních a středních škol do české společnosti: příklad Prahy*. *Geografie*, 112, č. 2, s. 161–184.
- FULIGNI, A. (1998): Authority, autonomy, and parent-adolescent conflict and cohesion: A study of adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 34, č. 4, s. 782–792.
- HECKMANN, F. (2000): *Integration Research in a European Perspective*. Workshop on Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants, 10–11 November, Bingen, Germany.
- JABŮREK, J. (1998): *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. Septima, Praha, 43 s.
- JANSKÁ, E. (2006): *Druhá generace cizinců v Praze: příklad dětí z mateřských školek*. *Geografie*, 111, č. 2, s. 198–214.
- JANSKÁ, E. (2007): *Adaptace/integrace imigrantů do majoritní společnosti: druhá generace cizinců a jejich rodičů v Česku*. *Geografie*, 112, č. 2, s. 142–160.
- KOCOUREK, J., PECHOVÁ, E. (2006): *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H and H, Praha, 221 s.
- KOLKOVÁ, J. (2010): *Bilingvismus (dvojazyčnost)*. UIV, Praha, <http://app.edu.cz/kvo/stahnout/725/?jsessionid=EB90AEA286DC481661178CA345132E1E.t1> (6. 5. 2010).
- KOMERS, P., SLEZÁKOVÁ, J. (2010): *Čeští Vietnamci mezi dvěma jazyky : Vliv češtiny na vietnamštinu a vietnamštiny na češtinu*. *Vesmír*, 89, č. 4, <http://www.vesmír.cz/abstrakt/cesti-vietnamci-mezi-dvema-jazyky> (26. 7. 2010).
- LIGHT, I., GOLD S. J. (2000): *Ethnic enclaves*. Academic Press, San Diego, 302 s.
- MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J. E. (1993): *Theories of International Migration. A Review and Appraisal*. *Population and Development Review*, 19, s. 431–466.
- MIN, P.G. (1998): *Changes and Conflicts: Korean Immigrant Families in New York*. MA: Allyn and Bacon, Boston.
- PHUNG-THI, P. H. (2006): *Poznámky a komentáře k výchově a vzdělávání ve Vietnamu: tradice a současnost*. In: Kocourek, J., Pechová, E.: *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H and H, Praha, s. 129–149.
- PORTES, A. (1996): *The New Second Generation* Russel Sage Foundation, New York, 246 s.
- PORTES, A., HAO, L. (2004). *The schooling of children of immigrants: Contextual effects on the educational attainment of the second generation*. *PARAS, Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101, č. 33, s. 11920–11927.
- PORTES, A., RUMBAUT, R. G. (1996): *Immigrant America: A Portrait*. Univ. Calif. Press, Berkeley, 460 s.
- PRŮŠVICOVÁ, A. (2010): *Integrace druhé generace Vietnamců v Praze*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 100 s.
- RUMBAUT, R. G. (1994): *The crucible within ethnic identity, self-esteem, and segmented assimilation among children of immigrants*. *International Migration Review*, 28, č. 4, s. 748–794.
- SHIELDS, M. K., BEHRMAN, R. E. (2004): *Children of Immigrants Families: Analysis And And Recomendations, The Future of Children*, 14, č. 2, s. 4–15.
- SKUTNABB-KANGAS, T. (1984): *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevendon, 378 s.
- ŠINDELÁŘOVÁ, J. (2009): *Začleňování žáků – cizinců do výuky v ZŠ*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2009, <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/7191/ZACLENOVANI-ZAKU-%E2%80%93CIZINCUCU-DO-VYUKY-V-ZS.html> (6. 3. 2010).
- ŠTĚPÁNKOVÁ, K. (2006): *Etnická ekonomika. Případová studie vietnamské ekonomické enklávy Sapa v Praze-Libuši*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 123 s.
- TIENDA, M. (1984): *Language, Education nad Socioeconomic Achievement of Hispanic Origin Men*. *Social Science Quarterly*, 65, s. 519–536.
- VALENTOVÁ, P. (1998): *Bilingvální vzdělávání sluchově postižených jedinců*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky, Praha, 86 s.

- ZHOU, M. (1997): Growing Up American: The Challenge Confronting Immigrant Children and Children of Immigrants. *Annual Review of Sociology*, 23, s. 63–95.
- ZHOU, M. (2001): Straddling different worlds: The acculturation of Vietnamese refugee children. In: Rumbaut, R. G., Portes, A. (eds.): *Ethnicities: Children of immigrants in America*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, s. 187–228.
- ZHOU, M., BANKSTON III, C. L. (1994): Social Capital and the Adaptation of the Second Generation: The Case of Vietnamese Youth in New Orleans. *International Migration Review*, 28, č. 4, s. 821–845.

Zdroje dat:

ČSÚ (2009): Vzdělávání – datové údaje. ČSÚ, Praha, http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani (9. 5. 2010).

Cizinci v ČR 2010. ČSÚ, Praha 2011.

ÚIV (2010): Vývoj počtu žáků na základních školách v pražských obvodech. Interní materiál.

S u m m a r y

POSSIBILITIES FOR RESEARCHING THE INTEGRATION OF VIETNAMESE CHILDREN IN CZECHIA: THE EXAMPLE OF PRAGUE-KUNRATICE ELEMENTARY SCHOOL

This article examines the essential features of the integration process of immigrants to Czechia; specifically, the integration of 1.5 and second-generation Vietnamese children using the example of an elementary school in Prague 4. The successful integration of immigrant children is a crucial component of the continuing relationship between major and minor societies and, therefore, it is very important to study and analyse particular dimensions of integration. The most important theoretical concepts and theories include institutional and network theories (Massey 1993), Heckman's integration concept (Heckmann 2000) and the concept of acculturation strategies (Berry 1992). In addition to these theories, integration factors are also important. They include acculturation (including language knowledge and relations between bilingualism vs. monolingualism), social relations, ethnic and intergenerational relations (the role of community and family), etc. The economic activities of parents and the closeness of the Vietnamese community are additional important factors.

The research is based on two types of survey, conducted in May and June 2010 in Prague 4, where the Vietnamese community is most concentrated within the Prague region. One elementary school (Prague-Kunratice) was selected as being representative of Prague schools that have a very high share of Vietnamese students. The research was conducted as a questionnaire survey with 36 students (half with Czech origin and half with Vietnamese origin) and semi-structured interviews with eight respondents (6 teachers, the school's principal and one representative of the Vietnamese community in SAPA⁶ – the largest Vietnamese emporium in Czechia, which is also in Prague-Kunratice).

Even with this rather limited sample of Vietnamese respondents, we were able, through a qualitative approach, to identify the primary features of contemporary Vietnamese migration/integration processes. For our evaluation, we structured the survey results into the following thematic groups: ethnicity, language knowledge, school and free time activities, social relations and discrimination, and family and ethnic community. Interviews with the teachers focused primarily on the student survey results regarding discrimination, knowledge of the Czech language, Vietnamese students' role as a mediators between school and parents, etc.

The main conclusions of the analysis are: 1. Intergenerational conflicts between children and their parents were not found (probably due to the principles of traditional Confucianism).

⁶ The Sapa wholesale market in Prague's Libuš quarter (which has been nicknamed Little Hanoi) was established on the site of an earlier meat packing plant. Now it is home to a concentration of two to three thousand Vietnamese and Chinese merchants. The name Sapa is derived from a small mountain town in northern Vietnam.

2. The Vietnamese children and their families are, for the most part, bilingual, often with significant differences between very good language knowledge among the children and rather poor knowledge among their parents. 3. Institutions, such as educational and free time activities, exert significant influence. 4. The school results are suitable for measuring the level of integration. 6. The families and ethnic community exert a significant influence on the children (especially on the 1.5 generation). The spatial distribution of the Vietnamese is influenced by the decision making process of Vietnamese parents and depends on the proximity of schools and the quality of housing.

The integration process for Vietnamese children is rather successful from an acculturation point of view, but also in terms of institutional, social and identification dimensions.

Pracoviště autorů: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, GEOMIGRACE – Geografické migrační centrum, Albertov 6, 128 43 Praha 2; e-mail: janska@natur.cuni.cz, mak@natur.cuni.cz.

Do redakce došlo 30. 5. 2011; do tisku bylo přijato 2. 9. 2011.

Citační vzor:

JANSKÁ, E., PRŮŠVICOVÁ, A., ČERMÁK, Z. (2011): Možnosti výzkumu integrace dětí Vietnanců v Česku: příklad základní školy Praha-Kunratice. *Geografie*, 116, č. 4, s. 480–496.